

გიორგი დგებუაძე: დანაშაულის ინდივიდუალური შერაცხვის დოქტრინა და პრეცედენტული სამართალი საქართველოს სისხლის სამართალში

თბილისი, 2021, „მერიდიანი“, ISBN: 978-9941-25-819-0, გვ. 360

ასოცირებული პროფესორი, სამართლის დოქ. *ლავერენტი მალაქელიძე*, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისის სააპელაციო სასამართლოს მოსამართლე

გიორგი დგებუაძის ნაშრომი – დანაშაულის ინდივიდუალური შერაცხვის დოქტრინა და პრეცედენტული სამართალი საქართველოს სისხლის სამართალში, გამოცემული 2021 წელს – ქართულ ენაზე პირველი მცდელობაა საქართველოს სისხლის სამართალში სიღრმისეულად გაანალიზდეს ინდივიდუალური შერაცხვის პრობლემა. კერძოდ, როგორც ცნობილია, ინდივიდუალური შერაცხვის მოდელები, რომლებიც საქართველოს სისხლის სამართალში განვითარდა, ჩამოყალიბდა სწორედ ანგლოამერიკული და გერმანული სისხლის სამართლის სისტემების ზეგავლენით. ეს საკითხი სისხლის სამართლის დოქტრინისა და სასამართლო პრაქტიკისათვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ფართომასშტაბიანი და სისტემური დანაშაულების ჩადენისას, რომლებიც იწვევს მაღალი რანგის სამხედრო თუ პოლიტიკური ლიდერების სისხლისმართლებრივ პასუხისმგებლობას.

ნაშრომში განსაკუთრებული ყურადღებაა გამახვილებული ამსრულებლობის ინსტიტუტზე, თუ როგორ ხდება ფართომასშტაბიანი და სისტემური საქართველოს დანაშაულების ჩადენაში ბრალდებული სამხედრო და პოლიტიკური ლიდერების სისხლისმართლებრივი დევნა, რომლებიც, თავიანთი სტატუსიდან გამომდინარე, წარმოადგენენ დანაშაულის ამსრულებლებს და არა თანამონაწილებს. ინდივიდუალური შერაცხვის მოდელის წარმოსაჩენად ავტორი იხილავს ინდივიდუალური სისხლისმართლებრივი პასუხისმგებლობისა და საქართველოს დანაშაულის ცნებებს, აანალიზებს საქართველოს სისხლის სამართალში ინდივიდუალური პასუხისმგებლობის მოდელის დაფუძნების ისტორიას, იკვლევს ინდივიდუალური პასუხისმგებლობის

სტატუსისეულ და დოქტრინალურ ცნებებს, პრეცედენტულ სამართალთან პარალელების გავლებით იხილავს ამსრულებლობა-თანამონაწილეობის ფორმებს, თუ რამდენად მნიშვნელოვანია დანაშაულში მონაწილეობის ფორმების კატეგორიზაცია სასჯელის შეფარდებისას, რა დროსაც ერთმანეთს ადარებს დანაშაულში მონაწილეობის ანგლოამერიკულ და გერმანულ მოდელებს. მისასალმებელია, რომ ავტორი მთლიანობაში ბრმად არ იზიარებს მეცნიერთა მოსაზრებებს, აყალიბებს მთელ რიგ შემაჯამებელ დებულებებს, რაც მას აძლევს საშუალებას დაასკვნას, რომ საქართველოს სისხლის სამართლის დოგმატიკის იმპლემენტაცია შესაძლებელია ეროვნულ სისხლის სამართალში.

პირველ თავში, ინდივიდუალური ბრალეული პასუხისმგებლობის პრინციპის განხილვისას გაანალიზებულია ამ პრინციპის ფუნდამენტური მნიშვნელობა კრიმინალური შედეგის ინდივიდუალური შერაცხვისთვის, კერძოდ, რომ დანაშაულში მონაწილის სისხლისმართლებრივი პასუხისმგებლობა უნდა მოხდეს დანაშაულში კონტრიბუციის ხარისხის, მისი პერსონალური წვლილის გათვალისწინებით¹. ასეთი „სისხლისმართლებრივი წვლილის“ მტკიცება მხოლოდ სისხლის სამართლის ექსკლუზიური უფლებამოსილებაა². სწორედ საქართველოს სამართალი „უკვეთავს“ სისხლის სამართალს

¹ *დგებუაძე, გიორგი*, დანაშაულის ინდივიდუალური შერაცხვის დოქტრინა და პრეცედენტული სამართალი საქართველოს სისხლის სამართალში, 2021, გვ. 41.

² *დგებუაძე, გიორგი*, დანაშაულის ინდივიდუალური შერაცხვის დოქტრინა და პრეცედენტული სამართალი საქართველოს სისხლის სამართალში, 2021, გვ. 42.

მის მიერ განსაზღვრული ქმედების დასჯას³. ავტორის მოსაზრება მართებულია, რომ ამ პროცესში სისხლის სამართლის ინტერვენცია თავისდაუნებურად ხდება ისეთი საკითხების განხილვისას, როგორებიცაა პასუხისმგებლობის დამაფუძნებელი და გამომრიცხველი გარემოებები, ამსრულებლობა, თანამონაწილეობა, უმოქმედობა და სხვა⁴.

ავტორი მართებულად მიიჩნევს, რომ საერთაშორისო სისხლის სამართლის მიერ ინდივიდუალური სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაფუძნება ხელს არ უშლის საერთაშორისო სამართალს დამოუკიდებლად „იმუშაოს“ სახელმწიფოს პასუხისმგებლობაზე. სახელმწიფოს პასუხისმგებლობა ინდივიდუალური პასუხისმგებლობის პარალელურად შეიძლება განიხილებოდეს⁵. მიუხედავად იმისა, რომ სახელმწიფო ხშირად მოქმედებს როგორც გიგანტური დანაშაულებრივი ორგანიზაცია და საერთაშორისო დანაშაულის ჩადენისას შეუძლებელია ერთი კრიმინალური აქტის განსხვავება მეორისგან, კონკრეტული ინდივიდის შემხებლობა კოლექტიური ხასიათის დანაშაულთან უნდა დადგინდეს სწორედ ინდივიდის წვლილის პროპორციულად. სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა, უპირველეს ყოვლისა, დაეკისრება იმას, ვინც იყო გადაწყვეტილების მთავარი მიმღები დაჯგუფების, გაერთიანების, ორგანიზაციის ფარგლებში⁶.

მესამე თავში ავტორი აანალიზებს ინდივიდუალური პასუხისმგებლობის ისტორიას ძველი პერიოდიდან, განსაკუთრებით, ვერსალიდან ჰააგამდე, მის დადებით და უარყოფით მხარეებს. გამოკვლეულია ნიურნბერგის ტრიბუნალის სამართალში ინდივიდუალური პასუხისმგებლობის საერთო ამსრულებლობის პრინციპი, რომელიც განსხვავდება ტრადიციული ამსრულებლობა-თა-

ნამონაწილეობის პრინციპისაგან და ეყრდნობოდა დანაშაულებრივ ორგანიზაციაში მონაწილეობისა და საერთო მიზნის განხორციელების ცნებებს⁷. მიუხედავად იმისა, რომ ნიურნბერგის ტრიბუნალის იურისდიქცია ვრცელდებოდა დანაშაულებრივ ორგანიზაციებზე, ავტორი სწორად მიუთითებს, რომ ეს არ გულისხმობდა კოლექტიურ პასუხისმგებლობას მხოლოდ წევრობისათვის, არამედ ისჯებოდა დანაშაულებრივ ორგანიზაციაში აქტიური მონაწილეობა⁸. ნიგში ასევე გაანალიზებულია ომში გამარჯვებულ სახელმწიფოთა საკონტროლო საბჭოს N10 კანონით გათვალისწინებული პასუხისმგებლობის სახეები: დანაშაულის შეთქმულება, „საერთო მიზნისა“ და დანაშაულებრივ ორგანიზაციაში მონაწილეობის დოქტრინები; ამ სახეების განმასხვავებელი ნიშნები, რომლებმაც შემდგომ საფუძველი ჩაუყარეს ინდივიდუალური პასუხისმგებლობის უახლეს ფორმებს⁹.

ავტორი სიღრმისეულად იკვლევს JCE-ის ინდივიდუალური შერაცხვის დოქტრინას, პრეცედენტული სამართლის მიერ შექმნილ მატერიალურ და მენტალურ ელემენტებს, მისი შექმნისა და გამოყენების აუცილებლობას. სწორად აკრიტიკებს JCE-ის იმის გამო, რომ იგი თავისი შინაარსით პირდაპირ შედეგზეა ორიენტირებული, ხელმძღვანელ პირთა დასასჯელად და ეწინააღმდეგება სისხლის სამართალში თანამსრულებლობის სისტემურ ცნებას¹⁰. კერძოდ, დაჯგუფებაში წევრობა გაიგივებულია დანაშაულის ჩადენასთან – იგი არასაკმარისი მტკიცებულებებით ასაბუთებს ინდივიდუალურ ბრალს¹¹. ავტორი სამართლიანად აკრიტიკებს კაზესესა და მის მიმდევრებს, რომლებიც

³ *დგებუაძე, გიორგი*, დანაშაულის ინდივიდუალური შერაცხვის დოქტრინა და პრეცედენტული სამართალი საერთაშორისო სისხლის სამართალში, 2021, გვ. 45.

⁴ *დგებუაძე, გიორგი*, დანაშაულის ინდივიდუალური შერაცხვის დოქტრინა და პრეცედენტული სამართალი საერთაშორისო სისხლის სამართალში, 2021, გვ. 42 და შემდგომი.

⁵ *დგებუაძე, გიორგი*, დანაშაულის ინდივიდუალური შერაცხვის დოქტრინა და პრეცედენტული სამართალი საერთაშორისო სისხლის სამართალში, 2021, გვ. 42-43.

⁶ *დგებუაძე, გიორგი*, დანაშაულის ინდივიდუალური შერაცხვის დოქტრინა და პრეცედენტული სამართალი საერთაშორისო სისხლის სამართალში, 2021, გვ. 45-46.

⁷ *დგებუაძე, გიორგი*, დანაშაულის ინდივიდუალური შერაცხვის დოქტრინა და პრეცედენტული სამართალი საერთაშორისო სისხლის სამართალში, 2021, გვ. 57-61.

⁸ *დგებუაძე, გიორგი*, დანაშაულის ინდივიდუალური შერაცხვის დოქტრინა და პრეცედენტული სამართალი საერთაშორისო სისხლის სამართალში, 2021, გვ. 59-61.

⁹ *დგებუაძე, გიორგი*, დანაშაულის ინდივიდუალური შერაცხვის დოქტრინა და პრეცედენტული სამართალი საერთაშორისო სისხლის სამართალში, 2021, გვ. 64-66.

¹⁰ *დგებუაძე, გიორგი*, დანაშაულის ინდივიდუალური შერაცხვის დოქტრინა და პრეცედენტული სამართალი საერთაშორისო სისხლის სამართალში, 2021, გვ. 111, 142.

¹¹ *დგებუაძე, გიორგი*, დანაშაულის ინდივიდუალური შერაცხვის დოქტრინა და პრეცედენტული სამართალი საერთაშორისო სისხლის სამართალში, 2021, გვ. 144-145, 183-184.

ფართომასშტაბიან, სისტემატურ და სისტემურ დანაშაულებში ამსრულებლის უკან მდგომი პირების სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის მტკიცების სირთულით ამართლებდნენ JCE-ის გამოყენებას¹². ამის გათვალისწინებით, გაკრიტიკებულია JCE-ის მესამე კატეგორია, რომლითაც ქმედება ხორციელდება დაჯგუფების მიზნის გარეთ, მაგრამ გამომდინარეობს შედეგიდან, რითაც იგი წინააღმდეგობაშია სისხლის სამართლის ძირითად პრინციპებთან. უპირველეს ყოვლისა, იგი ეწინააღმდეგება ინდივიდუალური პასუხისმგებლობის პრინციპს, რომლის მიხედვითაც, პირის ბრალეულობა უნდა იყოს დანაშაულში მის მიერ შეტანილი წვლილის ადეკვატური. ასევე, დოქტორანტი აკრიტიკებს JCE-ის nullum crimen sine lege – პრინციპთან შეუსაბამობის გამო და საკმარისად არ მიიჩნევს კაზესს დასაბუთებას, რომ პრინციპი არ კრძალავს სამართლის პროგრესულ განვითარებასა და ინტერპრეტაციას.

ავტორი მართებულად უთითებს, რომ პასუხისმგებლობის დამაფუძნებელი ობიექტური და სუბიექტური გარემოებები საერთაშორისო ჩვეულებით სამართალში ისე ფართოდ იქნა განმარტებული, რი იგი პრინციპულ წინააღმდეგობაში მოვიდა სისხლის სამართალთან¹³.

ნაშრომში სიღრმისეულადაა გამოკვლეულია ამსრულებლობის დოქტრინები ICC-ს საქმიანობაში. ინდივიდუალური პასუხისმგებლობის ბირთვის წარმოადგენს ამსრულებლობის დოქტრინა, რომელიც უზრუნველყოფს თანამონაწილეობის დასჯადობას¹⁴. პრეცედენტულ სამართალში დაფუძნებულმა თანამსრულებლობის, არაპირდაპირი (შუალობითი) ამსრულებლობისა და არაპირდაპირი (შუალობითი) თანამსრულებლობის დოქტრინებმა მაქსიმალურად გამოასწორეს JCE-ის ხარვეზები. ავტორი არგუმენტირებულად არ იზიარებს ფულფორდისა და უინგაერტის კრიტიკულ მოსაზრებებს

ქმედებაზე ბატონობის (დანაშაულზე-ორგანიზაციაზე კონტროლის) თეორიასთან მიმართებით¹⁵. მისი აზრით, დანაშაულზე-ორგანიზაციაზე კონტროლის კონცეფციის დაფუძნებითა და სხვა მატერიალური და მენტალური ელემენტების ზუსტი ფორმულირებით, ICC-ს მიერ ჩამოყალიბებულმა ახალმა დოქტრინებმა უფრო კარგად, სისხლის სამართლის პრინციპებთან პრაგმატულ კავშირში დაასაბუთა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა დანაშაულში მონაწილეობისათვის¹⁶.

დანაშაულზე-ორგანიზაციაზე კონტროლის კონცეფცია, JCE-ისთან შედარებით, არგუმენტირებულად მიჯნავს ამსრულებელს თანამონაწილისგან – თუ ვინ არის უფრო მეტად პასუხისმგებელი¹⁷. თუ თანამსრულებლობის დოქტრინისას დანაშაულზე კონტროლის მქონე რამდენიმე ადამიანი მოქმედებს კოორდინირებულად მათზე დაკისრებული ამოცანების შესასრულებლად¹⁸, არაპირდაპირი ამსრულებლობის დოქტრინისას ორგანიზაციაზე კონტროლის მქონე პირი სჩადის დანაშაულს ორგანიზებული აპარატის მეშვეობით, სადაც პირდაპირი და არაპირდაპირი ამსრულებლები მოქმედებენ, აპარატის წევრები კარგავენ დამოუკიდებელი ამსრულებლის როლს და მოიაზრებიან უბრალო წევრებად „ორგანიზაციაში“. პირდაპირი ამსრულებელი დანაშაულის მატერიალურ და მენტალურ ელემენტებს ასრულებს, ხოლო არაპირდაპირი ამსრულებელი ახორციელებს კონტროლს პირდაპირ ამსრულებელზე „ორგანიზაციის“ მეშვეობით¹⁹. ავტორი სწორად ასკვნის, რომ დანაშაულზე-ორგანიზაციაზე კონტროლის მქონე პირს, შესაძლებელია, უფრო მეტი de facto ძალაუფლება

¹² დგებუაძე, გიორგი, დანაშაულის ინდივიდუალური შერაცხვის დოქტრინა და პრეცედენტული სამართალი საერთაშორისო სისხლის სამართალში, 2021, გვ. 143.

¹³ დგებუაძე, გიორგი, დანაშაულის ინდივიდუალური შერაცხვის დოქტრინა და პრეცედენტული სამართალი საერთაშორისო სისხლის სამართალში, 2021, გვ. 140-143.

¹⁴ დგებუაძე, გიორგი, დანაშაულის ინდივიდუალური შერაცხვის დოქტრინა და პრეცედენტული სამართალი საერთაშორისო სისხლის სამართალში, 2021, გვ. 104.

¹⁵ დგებუაძე, გიორგი, დანაშაულის ინდივიდუალური შერაცხვის დოქტრინა და პრეცედენტული სამართალი საერთაშორისო სისხლის სამართალში, 2021, გვ. 175-177.

¹⁶ დგებუაძე, გიორგი, დანაშაულის ინდივიდუალური შერაცხვის დოქტრინა და პრეცედენტული სამართალი საერთაშორისო სისხლის სამართალში, 2021, გვ. 284.

¹⁷ დგებუაძე, გიორგი, დანაშაულის ინდივიდუალური შერაცხვის დოქტრინა და პრეცედენტული სამართალი საერთაშორისო სისხლის სამართალში, 2021, გვ. 151-154, 159-161.

¹⁸ დგებუაძე, გიორგი, დანაშაულის ინდივიდუალური შერაცხვის დოქტრინა და პრეცედენტული სამართალი საერთაშორისო სისხლის სამართალში, 2021, გვ. 149-154.

¹⁹ დგებუაძე, გიორგი, დანაშაულის ინდივიდუალური შერაცხვის დოქტრინა და პრეცედენტული სამართალი საერთაშორისო სისხლის სამართალში, 2021, გვ. 154-161.

ჰქონდეს, ვიდრე ქვეყნის პრეზიდენტს, რომელიც კრიმინალური დაჯგუფების აქტიური მონაწილეა²⁰.

თუ პირს უფრო მეტი ბრალი მიუძღვის დანაშაულის ჩადენაში, იგი არ შეიძლება ქმედებაზე ბატონობის თეორიის მიხედვით თანამონაწილედ იყოს მიჩნეული, მათ შორის, იმის გათვალისწინებით, რომ საერთაშორისო თანამეგობრობის ინტერესებშიც არ შედის „მთავარი დამნაშავეს“ თანამონაწილედ, მეორე ხარისხის მონაწილედ გამოცხადება, როდესაც სისხლის სამართლის მთელი ახალი არქიტექტურა ასეთი მონაწილის პირველი ხარისხის დამნაშავედ დაფუძნების მიზნით შეიქმნა²¹.

საერთაშორისო სისხლის სამართალში გადმოტანილი ქმედებაზე ბატონობის თეორიის წარმოსაჩენად, გამოკვლეულია როქსინის გერმანული დოგმატიკა და მისი მნიშვნელოვანი გარემოებები. აიხმანის საქმის განხილვისას, ავტორი დასაბუთებულად ამახვილებს ყურადღებას როქსინის დამოკიდებულებაზე სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ფორმასთან მიმართებით. კერძოდ, მისი აზრით, აიხმანი, რომელიც გასცემდა მილიონობით ებრაელის მოკვლის ბრძანებას, ვერ იქნებოდა თანამონაწილე, არამედ არაპირდაპირი ამსრულებელი, ვინაიდან მის მიერ ჩადენილი ქმედება არ იყო ინდივიდუალური, არამედ „დანაშაულებრივი ორგანიზაციის“ ნაწილი. როქსინი ორგანიზებული ძალაუფლების სტრუქტურის მიერ ჩადენილ დანაშაულებს ფართო მნიშვნელობით განიხილავდა, როგორც ინდივიდუალურ აქტს²².

ნაშრომში საფუძვლიანადაა გაანალიზებული არაპირდაპირი (თანა)ამსრულებლობის „ჰიბრიდული“ დოქტრინა, რომელიც ორი მიმართულებით მოქმედებს – „ჰორიზონტალური“ (თანაამსრულებლობა) და „ვერტიკალური“ (არაპირდაპირი ამსრულებლობა). ავტორი, არაპირდაპირი (თანა)ამსრულებლობისა და JCE-ის (კერძოდ, გავრცობილი JCE-ის) დოქტრინების შედარებით-სამართლებრივი ანალიზისას, საერთო მახასიათებლების მი-

უხედავად, სწორად ასკვნის, რომ JCE და არაპირდაპირი (თანა)ამსრულებლობა ინდივიდუალური პასუხისმგებლობის განსხვავებული დოქტრინებია. პირველი, უმეტესწილად, ორიენტირებულია „ჰორიზონტალურ“ პასუხისმგებლობაზე, ხოლო მეორე „ვერტიკალურ“ პასუხისმგებლობაზე. მიუხედავად იმისა, რომ JCE ფარავს არაპირდაპირ ამსრულებლობასაც, მაინც ისე, სპეციფიკურად, ვერ ასახავს მაღალი თანამდებობის პირთა პასუხისმგებლობას, როგორც ამას არაპირდაპირი (თანა)ამსრულებლობის ფარგლებში, არაპირდაპირი ამსრულებლობა აკეთებს²³.

ავტორი იზიარებს ვაიგენდის პოზიციას, რომელიც თვლის, რომ ორი პირის დასჯა, რომელიც ხელმძღვანელობს სხვადასხვა ჯგუფს, თავისუფლად შესაძლებელია მხოლოდ თანაამსრულებლობის დოქტრინით, თუ დამტკიცდება, რომ ისინი მოქმედებდნენ ერთიანი განზრახვით. ავტორი სწორად ასკვნის, რომ თანაამსრულებლობისა და არაპირდაპირი ამსრულებლობის დოქტრინების გაერთიანებაში თეორიული დაბრკოლება არ არსებობს – ICC ცდილობს გერმანული დოგმატიკის ინტერნაციონალიზაციას, პასუხისმგებლობის დამაფუძნებელი ახალი გარემოებების დამატებით და მართებულად იზიარებს სლიედრეგთის მოსაზრებას, რომ ამსრულებლობის ორი ფორმის კომბინირება უნდა მოხდეს „ფრთხილად“, ინდივიდუალური ბრალეულობის პრინციპს რომ არ შეექმნას საფრთხე²⁴.

მეათე თავში განხილულია თანამონაწილეობის კონცეფცია, რომელიც წარმოადგენს დანაშაულში „მეორე ხარისხის“ მონაწილეს. თანამონაწილეს არ გააჩნია დანაშაულზე კონტროლის შესაძლებლობა და ახორციელებს დანაშაულში არა არსებით, არამედ სუბსტანციურ კონტრიბუციას²⁵. მეთერთმეტე თავში ავტორი ინდივიდუალური პასუხისმგებლობის დამოუკიდებელ სახედ გამოყოფს დანაშაულში საერთო მიზნით მოქმედი დაჯგუფების დახმარებას – თანამონაწილეობის რეზიდუალურ

²⁰ *დგებუაძე, გიორგი*, დანაშაულის ინდივიდუალური შერაცხვის დოქტრინა და პრეცედენტული სამართალი საერთაშორისო სისხლის სამართალში, 2021, გვ. 285.

²¹ *დგებუაძე, გიორგი*, დანაშაულის ინდივიდუალური შერაცხვის დოქტრინა და პრეცედენტული სამართალი საერთაშორისო სისხლის სამართალში, 2021, გვ. 179.

²² *დგებუაძე, გიორგი*, დანაშაულის ინდივიდუალური შერაცხვის დოქტრინა და პრეცედენტული სამართალი საერთაშორისო სისხლის სამართალში, 2021, გვ. 182-185.

²³ *დგებუაძე, გიორგი*, დანაშაულის ინდივიდუალური შერაცხვის დოქტრინა და პრეცედენტული სამართალი საერთაშორისო სისხლის სამართალში, 2021, გვ. 189.

²⁴ *დგებუაძე, გიორგი*, დანაშაულის ინდივიდუალური შერაცხვის დოქტრინა და პრეცედენტული სამართალი საერთაშორისო სისხლის სამართალში, 2021, გვ. 201-202.

²⁵ *დგებუაძე, გიორგი*, დანაშაულის ინდივიდუალური შერაცხვის დოქტრინა და პრეცედენტული სამართალი საერთაშორისო სისხლის სამართალში, 2021, გვ. 205-206.

(სარეზერვო) ფორმას. ცალკე იკვლევს პრეცედენტულ სამართალში აღნიშნული ფორმისთვის დამკვიდრებულ ახალ, დანაშაულში მნიშვნელოვანი კონტრიბუციის სტანდარტს, რა დროსაც ინდივიდი თავისი ქმედებით გავლენას ახდენს დანაშაულის გამომწვევ გარემოებებზე ან/და მისი ჩადენის საშუალებებზე²⁶. ეს ფორმა გამიჯნულია JCE-ისგან. ის კითხვები, რომლებიც შეიძლება დაისვას თანამონაწილეობის რეზიდუალურ ფორმასთან რელევანტური არაა JCE-ისთვის. JCE-ის წევრობის დროს, პირს უფრო დიდი ბრალი მიუძღვის დანაშაულის ჩადენაში, ვიდრე თანამონაწილეობის შემთხვევაში, იმის გათვალისწინებით, რომ თანამონაწილეობის რეზიდუალური (სარეზერვო) ფორმა დანაშაულში თანამონაწილეობის კლასიკურ სახეს კი არ წარმოადგენს, არამედ თანამონაწილეობის სხვა ფორმას²⁷.

მეთორმეტე თავში ავტორი ამსრულებლობის კონცეფციასთან კავშირში იკვლევს მეთაურის პასუხისმგებლობის საკითხს, რომელიც წარმოადგენს საერთაშორისო სისხლის სამართალში უმოქმედობის კრიმინალიზაციის ინდივიდუალური პასუხისმგებლობის დოქტრინას. იგი JCE-ის მსგავსად, საერთაშორისო სისხლის სამართლის მიერ შექმნილი კონცეფციაა, რომლის ანალოგი ეროვნულ სამართლებრივ სისტემაში არ მოიპოვება. ავტორი მართებულად აღნიშნავს, მიუხედავად იმისა, რომ მეთაურის პასუხისმგებლობა რომის სტატუტის 25-ე მუხლში მითითებული პასუხისმგებლობის სახეებისგან დამოუკიდებლად, 28-ე მუხლშია მოცემული, იგი ორგანულად 25-ე მუხლის ნაწილია და წარმოადგენს ინდივიდუალური პასუხისმგებლობის დამატებით სახეს²⁸. ნაშრომში სიღრმისეულადაა გაანალიზებული როგორც სამხედრო, ასევე სამოქალაქო მეთაურების ცნებები, რომლებიც პასუხს აგებენ საერთაშორისო დანაშაულების თავიდან აცილების განუხორციელებლობის, მათი არასათანადო კონტროლისა და ხელმძღვანელობისათვის. ასევე, გაანალიზებულია მეთაურის პასუხისმგებლობისთვის

დანესებული ეფექტიანი კონტროლის სტანდარტი, რომელიც გულისხმობს დანაშაულის ჩადენის თავიდან აცილებისა და სადამსჯელო ღონისძიებების განხორციელების მატერიალურ შესაძლებლობას. კარგადაა წარმოჩენილი პასუხისმგებლობის სხვა სახეებისგან განმასხვავებელი ექსკლუზიური უმოქმედობის მატერიალური და გულგრილობა-დაუდევრობის მენტალური ელემენტები²⁹.

ნაშრომში გაანალიზებულია დანაშაულში მონაწილეობის ფორმების კლასიფიკაციის მნიშვნელობა სასჯელის შეფარდებისას. ავტორის აზრით, ინდივიდუალური პასუხისმგებლობის დაფუძნებისას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს ამსრულებლობა-თანამონაწილეობის სახით დანაშაულში მონაწილეობის ფორმების კატეგორიზაციას სასჯელის სიმძიმის განსაზღვრავად, იმის დასაწახად, თუ ვინ იყო უფრო მეტად პასუხისმგებელი დანაშაულებრივი შედეგის დადგომაში. ავტორი სწორად ასკვნის, რომ საერთაშორისო სისხლის სამართალში ამსრულებლობა-თანამონაწილეობის კონკრეტიზაციის მოდელს უნდა მიენიჭოს უპირატესობა³⁰. იგი სწორად აღნიშნავს, რომ რომის სტატუტის 25-ე მუხლი ეყრდნობა დანაშაულში მონაწილეობის გერმანულ მოდელს, რომელიც სტრუქტურულად გამოყოფს ძირითადი (ამსრულებლობა) და დამატებითი (თანამონაწილეობა) პასუხისმგებლობის სახეებს, ქმედებაზე ფუნქციონალურ-ორგანიზაციული ბატონობის თეორიის გამოყენებით. აღნიშნული მოდელი ავტორის მიერ შედარებულია დანაშაულში მონაწილეობის ანგლოამერიკულ მოდელთან, რომლის მიხედვითაც, დანაშაულში მონაწილე ყველა პირი არის დანაშაულის თანაგანმასხორციელებელი – ამსრულებელია მხოლოდ ის პირი, რომელიც უშუალოდ ახორციელებს დანაშაულის შემადგენლობას, დანარჩენი – თანამონაწილეები³¹.

რომის სტატუტში გერმანული დოქტრინით ინდივიდუალური პასუხისმგებლობის დაფუძნება თეორიულად არგუმენტირებული და პრაგმატუ-

²⁶ დგებუაძე, გიორგი, დანაშაულის ინდივიდუალური შერაცხვის დოქტრინა და პრეცედენტული სამართალი საერთაშორისო სისხლის სამართალში, 2021, გვ. 213-215.

²⁷ დგებუაძე, გიორგი, დანაშაულის ინდივიდუალური შერაცხვის დოქტრინა და პრეცედენტული სამართალი საერთაშორისო სისხლის სამართალში, 2021, გვ. 216.

²⁸ დგებუაძე, გიორგი, დანაშაულის ინდივიდუალური შერაცხვის დოქტრინა და პრეცედენტული სამართალი საერთაშორისო სისხლის სამართალში, 2021, გვ. 217-221.

²⁹ დგებუაძე, გიორგი, დანაშაულის ინდივიდუალური შერაცხვის დოქტრინა და პრეცედენტული სამართალი საერთაშორისო სისხლის სამართალში, 2021, გვ. 223-236.

³⁰ დგებუაძე, გიორგი, დანაშაულის ინდივიდუალური შერაცხვის დოქტრინა და პრეცედენტული სამართალი საერთაშორისო სისხლის სამართალში, 2021, გვ. 247-249.

³¹ დგებუაძე, გიორგი, დანაშაულის ინდივიდუალური შერაცხვის დოქტრინა და პრეცედენტული სამართალი საერთაშორისო სისხლის სამართალში, 2021, გვ. 249-258.

ლია. ეს საკითხი წმინდა სისხლისსამართლებრივად უნდა გადაწყდეს, საერთაშორისო სამართლის ინტერვენციის გარეშე. ავტორი სწორად მიუთითებს, რომ საერთაშორისო თანამეგობრობის ინტერესებში არ შედის სახელმწიფოთა მალალი თანამდებობის პირების, „მთავარი დამნაშავეების“ თანამონაწილედ, მეორე ხარისხის მონაწილედ გამოცხადება, როდესაც სისხლის სამართლის მთელი „ახალი არქიტექტურა“ ასეთი მონაწილის პირველი ხარისხის დამნაშავედ მიჩნევის მიზნით შეიქმნა. ავტორის თვალსაზრისით, სასჯელის შეფარდებისას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს დანაშაულში შეტანილ წვლილს. დანაშაულის ჩადენა და ამსრულებლობა უნდა განიმარტოს ერთმნიშვნელოვნად. დანაშაულის სიმძიმე არ უნდა შეფასდეს მხოლოდ ერთი მარტივი კონტრიბუციით, არამედ სხვადასხვა გარემოებებით, რომლებიც განაპირობებს ქმედების არაჰუმანურ სისასტიკეს³². გასაზიარებელია ვერლეს მოსაზრება, რომ ამსრულებელი დანაშაულზე კონტროლის ელემენტით უფრო მეტად უნდა გაიკიცხოს, ვიდრე თანამონაწილე. პროპორციულობა უნდა იყოს დაცული პერსონალურ ბრალსა და სასჯელს შორის. ამის გათვალისწინებით, ავტორი მართებულად არ იზიარებს ამბოსის განსხვავებულ შეხედულებას³³.

მეთოთხმეტე თავი ნაშრომის მნიშვნელოვან ნაწილს წარმოადგენს, რომელშიც ავტორი ასკვნის, რომ საერთაშორისო სისხლის სამართლის ინდივიდუალური პასუხისმგებლობის ფორმულა სავსებით შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს ეროვნული სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებული საერთაშორისო დანაშაულების მიმართ, მალალი თანამდებობის პირების მიერ ფართომასშტაბიანი და სისტემური დანაშაულების ჩადენისას. ავტორი ახდენს ინდივიდუალური პასუხისმგებლობის სამართლის „კოდიფიკაციას“ და განსაზღვრავს ეროვნულ სისხლის სამართალში მისი იმპლემენტაციის ფორმას, კერძოდ, სისხლის სამართლის კოდექსის ზოგად ნაწილში საერთაშორისო დანაშაულებსათვის ინდივიდუალური პასუხისმგებლობის და-

მოუკიდებელი ნორმის შეთავაზებით. აღნიშნული ნორმა მოიცავს ინდივიდუალური პასუხისმგებლობის ძირითად, დამატებით და მეთაურის პასუხისმგებლობის ფორმებს, რომელთა ფარგლებშიც შესაძლებელია ინდივიდუალური პასუხისმგებლობის დოქტრინების იმპლემენტაცია. ინდივიდუალური პასუხისმგებლობის საერთაშორისო დოგმატიკა მატერიალური სისხლის სამართლის ქართული სისტემისათვის ასევე ყურადსაღებია იმ მხრივ, რომ იგი განიცდის გერმანული სისტემური აზროვნების ზეგავლენას და სტრუქტურულად განსხვავდება ანგლოამერიკული სისხლის სამართლის სისტემისაგან³⁴.

ნაშრომის მნიშვნელოვან სიახლეს წარმოადგენს დანაშაულში მონაწილეობის ფორმების სტანდარტიზაციის სისტემატიზაცია, კონტრიბუციის დონეების პროპორციულად. ნაშრომში საფუძვლიანადაა განხილული და გამოყოფილი შემდეგი მტკიცების სტანდარტები: არსებითი კონტრიბუციის – გათვალისწინებული ამსრულებლობისათვის, სუბსტანციური კონტრიბუციის – გათვალისწინებული თანამონაწილეობისათვის, მნიშვნელოვანი კონტრიბუციის – გათვალისწინებული თანამონაწილეობის ე.წ. რეზიდუალური („სარეზერვო“) ფორმისათვის და ეფექტიანი კონტროლის – გათვალისწინებული მეთაურის პასუხისმგებლობისათვის. ავტორი სწორად მიუთითებს, დანაშაულში კონტრიბუცია არის არსებითი, სუბსტანციური თუ მნიშვნელოვანი, ჰქონდა თუ არა დამნაშავეს ეფექტიანი კონტროლის განხორციელების შესაძლებლობა, ამის მტკიცება დამოკიდებულია კონკრეტულ საქმეზე, თუ რამდენად ჰქონდა ინდივიდს დიდი თუ პატარა ეფექტის მოხდენის შესაძლებლობა ზოგადად დანაშაულზე³⁵.

ნაშრომში სათანადო ლიტერატურისა და სამართლო პრაქტიკის საფუძველზე, წარმოდგენილია საკითხის საკუთარი ხედვა, რაშიც ჩანს სამეცნიერო კვლევისა და ანალიზის ღრმა უნარი. ნაშრომში დაყენებული და განხილული არაერთი საკითხი კარგი თეორიული ბაზაა ამ პრობლემების შემდგომი მეცნიერული დისკუსიისა და კვლევა-ძი-

³² *დგებუაძე, გიორგი*, დანაშაულის ინდივიდუალური შერაცხვის დოქტრინა და პრევენციული სამართალი საერთაშორისო სისხლის სამართალში, 2021, გვ. 263-267.

³³ *დგებუაძე, გიორგი*, დანაშაულის ინდივიდუალური შერაცხვის დოქტრინა და პრევენციული სამართალი საერთაშორისო სისხლის სამართალში, 2021, გვ. 263-264.

³⁴ *დგებუაძე, გიორგი*, დანაშაულის ინდივიდუალური შერაცხვის დოქტრინა და პრევენციული სამართალი საერთაშორისო სისხლის სამართალში, 2021, გვ. 271-275.

³⁵ *დგებუაძე, გიორგი*, დანაშაულის ინდივიდუალური შერაცხვის დოქტრინა და პრევენციული სამართალი საერთაშორისო სისხლის სამართალში, 2021, გვ. 288.

ებისთვის. სამეცნიერო კვლევის უსასრულობიდან გამომდინარე, იმედია, ავტორი კვლავ განაძობს მეცნიერულ კვლევას და შემოგვთავაზებს სხვადასხვა სადისკუსიო საკითხების ახლებურ ხედვას.